

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

De mens als sleutel voor effectief beleid

Sociaalwetenschappelijk onderzoek bij het RIVM

Beter in staat om maatschappelijke uitdagingen aan te pakken

In Nederland staan we voor grote en steeds complexere maatschappelijke uitdagingen. Denk aan klimaatverandering, een gezonde leefomgeving, en toegankelijkheid van de zorg. Deze opgaven vragen om beleid dat werkt in de praktijk: beleid dat technisch klopt en aansluit bij maatschappelijke waarden, perspectieven en het doenvermogen van burgers en professionals.

“Sociaalwetenschappelijk onderzoek van het RIVM helpt beleidsmakers om vraagstukken integraal te verkennen en effectief beleid te ontwikkelen.”

Het Beleidskompas¹ benadrukt dat goed beleid begint met een brede, zorgvuldige verkenning van het probleem. Hierbij moet zo goed mogelijk gebruik gemaakt worden van relevante biomedische, natuurwetenschappelijke en sociaalwetenschappelijke kennis². Het RIVM voert sociaalwetenschappelijk onderzoek uit dat beleidsmakers helpt om gezondheids-, milieu- en duurzaamheidsvraagstukken breed en integraal te verkennen, beleid te ontwerpen dat aansluit bij mensen, én effectieve interventies te ontwikkelen³.

Daarnaast geeft het afwegingskaders om met gebruik van beperkte middelen – zoals tijd, geld, natuurlijke hulpbronnen en mensen – maximaal bij te dragen aan gezondheid, veiligheid en duurzaamheid.

Deze brochure beschrijft de sociaalwetenschappelijke expertisevelden die het RIVM in huis heeft. Aan de hand van inspirerende voorbeelden laten we zien hoe sociaalwetenschappelijk onderzoek van het RIVM het beleid van vandaag en morgen kan versterken.

¹ <https://www.kcbr.nl/ontwikkelen-beleid-en-regelgeving/beleidskompas>

² <https://www.kcbr.nl/ontwikkelen-beleid-en-regelgeving/beleidskompas/kennisgedreven-beleid-maken>

³ <https://www.wrr.nl/adviesprojecten/de-deskundige-overheid/nieuws/2025/08/20/geef-gedragskennis-een-steviger-positie>

Sociaalwetenschappelijke expertise bij het RIVM

Bij het RIVM werken sociaalwetenschappers uit verschillende disciplines, zoals psychologie, sociologie, gezondheidswetenschappen en economie. Sociaalwetenschappelijk onderzoek vraagt specialistische expertise en maakt gebruik van sterk ontwikkelde kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden. Het RIVM beschikt over deze expertise. De sociaalwetenschappelijke expertise van het RIVM draagt bij aan maatschappelijk robuuste kennis en daarmee aan beleid dat uitvoerbaar is, en aansluit bij perspectieven en vaardigheden van inwoners.

Het RIVM biedt de unieke mogelijkheid om deze expertise direct te verbinden met deskundigen met uiteenlopende andere expertises. Denk aan microbiologen, chemici, toxicologen, risicobeoordelaars, epidemiologen, virologen, stralingsdeskundigen, medisch specialisten en modellers. Bovendien werkt het RIVM op nationaal en internationaal niveau en kan het sociaalwetenschappelijke expertise opschalen ten tijde van crises.

Net als binnen de biomedische en natuurwetenschappen, bestaan er binnen de sociale wetenschappen veel verschillende expertisevelden. Het RIVM heeft er hiervan een aantal in huis. Deze expertisevelden verschillen in focus: van individueel gedrag tot maatschappelijke waarden en economische afwegingen. Wat overlapt is dat alle expertisevelden de mens zien als sleutel tot beleid dat beter aansluit bij de leefwereld van burgers en professionals. Hierna worden de expertisevelden van het RIVM kort toegelicht.

Wil je weten wat sociaalwetenschappelijke expertise kan betekenen voor jouw dossier?

Neem gerust contact met ons op. We denken graag mee over een breed palet aan beleidsvraagstukken.

Samen verkennen we wat de mogelijkheden zijn om het sociaalwetenschappelijke perspectief in jouw dossier te versterken.
socialewetenschappen@rivm.nl

“Welke factoren zijn van invloed op gedrag en hoe kunnen beleidsinterventies hierop inspelen?”

Gedrag en gedragsverandering

Weten wat gezond, veilig of duurzaam is, betekent niet automatisch dat mensen zich daarnaar gedragen. Gedragswetenschappelijke kennis helpt begrijpen waarom. Gedrag wordt beïnvloed door motivatie, vaardigheden, sociale interacties en de fysieke omgeving waarin mensen leven. Een belangrijk begrip hierbij is doenvermogen: het vermogen om in actie te komen en vol te houden, ook wanneer omstandigheden tegenzitten. Het expertiseveld

Gedrag en gedragsverandering onderzoekt deze factoren en laat zien hoe beleid en interventies hierop kunnen inspelen. Bijvoorbeeld, welke beleidsinterventies nemen de barrières weg die burgers ervaren om gezonder te eten? Dat kan variëren van ‘simpele’ communicatiecampagnes tot complexere interventies waarbij meerdere middelen worden ingezet.

Voorbeelden onderzoek gedrag en gedragsverandering

Wijkgerichte aanpak bij vaccinaties

Vaccinaties beschermen mensen tegen ernstige ziekte. De keuze voor een vaccinatie is vrijwillig. Om gezondheidsverschillen te voorkomen is het belangrijk dat mensen een goed geïnformeerde keuze kunnen maken en dat vaccinaties voor iedereen toegankelijk zijn. Inzicht in welke overtuigingen samenhangen met vaccinatiekeuzes, en welke twijfels mensen mogelijk hebben, geven belangrijke aandachtspunten voor communicatie over vaccinaties. Ook de omgeving speelt een rol: de inzet van [prikbussen](#) in de wijken tijdens de coronapandemie droeg bij aan een hogere vaccinatiegraad. Met name in wijken in meer landelijke gebieden. Mensen die een vaccinatie wilden, hoefden dan minder ver te reizen om de vaccinatie te halen.

Gedragsscan mobiliteitsbeleid

De [Gedragsscan voor Mobiliteitsbeleid](#) is een praktische tool die beleidsmakers helpt om gedragsinzichten te verwerken in beleid. Ook helpt de scan om beter te begrijpen of mensen het gewenste gedrag kunnen en willen uitvoeren, en of de fysieke en sociale omgeving hen hierbij helpt. Mensen moeten beleid, wet- en regelgeving immers niet alleen begrijpen, maar er ook naar kunnen handelen. Met deze gedragsscan kunnen beleidsmakers toetsen of hun beleid voldoende aansluit bij het doenvermogen van de doelgroep. De scan is speciaal ontwikkeld voor mobiliteitsbeleid, maar kan ook voor ander beleid ingezet worden, zowel nationaal als lokaal.

“Inzicht in hoe mensen informatie interpreteren, oordelen vormen en keuzes maken, helpt bij het vormgeven van effectieve risicocommunicatie.”

Perceptie en risicocommunicatie

De manier waarop mensen risico's, gezondheid en leefomgeving begrijpen en beoordelen, beïnvloedt hun percepties. Bijvoorbeeld over de betekenis van PFAS concentraties in drinkwater, de aanwezigheid van hoogspanningsmasten in de leefomgeving, of de veiligheid van vaccins. Mensen baseren hun oordeel niet alleen op feiten en cijfers, maar ook op ervaren controle, vertrouwen, rechtvaardigheid en sociale normen. Het expertiseveld Perceptie en risico-

communicatie onderzoekt hoe inwoners, professionals en beleidsmakers informatie interpreteren, oordelen vormen en keuzes maken; en hoe risicocommunicatie vormgegeven kan worden dat bijdraagt aan geïnformeerde oordelen en keuzes. Onderwerpen als risicoperceptie en -communicatie, waarden en rechtvaardigheid, vertrouwen en gezondheidsvaardigheden staan hierbij centraal.

Voorbeelden onderzoek perceptie en risicocommunicatie

Verkenning perspectieven van burgers over PFAS en gezondheid

Inwoners hebben verschillende perspectieven, zorgen en verwachtingen over PFAS en hun gezondheid. Bijvoorbeeld rondom Chemours en de Westerschelde. Inzicht in de breedte en diversiteit van deze [perspectieven van burgers](#) kunnen bijdragen aan sterk onderzoek en beleid. Omwonenden rondom Chemours en de Westerschelde willen bijvoorbeeld meer duidelijkheid over de hoeveelheid PFAS in hun omgeving en lichaam en de gevolgen voor hun gezondheid. Er is behoefte aan begrijpelijke, betrouwbare en vindbare informatie over PFAS en men wil dat er actie ondernomen wordt gericht op het stoppen van uitstoot en lozingen van PFAS. Bovendien vinden omwonenden vertrouwen, verantwoordelijkheid en duidelijke communicatie minstens zo belangrijk als technische metingen. Deze inzichten vormen de basis voor de opdracht

die het RIVM heeft gekregen om deze vragen en behoeften zorgvuldig te adresseren.

Hoe vrouwen denken over informatie over borstkankerscreening

Inzicht in de [ideeën van vrouwen over informatie over borstkankerscreening](#) kan bijdragen aan betere gezondheidscommunicatie. Vrouwen die voor het eerst worden uitgenodigd voor borstkankerscreening zien screening vaak als vanzelfsprekend en geruststellend. Maar informatie over mogelijke nadelen zoals fout-positieve uitslagen of overbehandeling, wordt door hen nauwelijks overwogen. Zulke kennis helpt beleidsmakers en communicatie-professionals om voorlichting beter aan te laten sluiten bij de leefwereld van vrouwen. Daardoor kunnen vrouwen beter geïnformeerde keuzes maken over deelname aan borstkankerscreening.

Burgerbetrokkenheid

Betrokkenheid van burgers in kennis en beleid is onmisbaar om goed aan te sluiten bij vragen en ideeën uit de samenleving. Het expertiseveld Burgerbetrokkenheid onderzoekt hoe mensen kunnen meedenken en meedoen aan onderzoek en beleid. Dat varieert van burgerwetenschapsprojecten tot advisering over participatie bij beleidsontwikkeling en interventies. Samenwerken met inwoners geeft nieuwe

perspectieven, vragen en innovaties, waardoor wetenschap meerstemmig en beter ingebed wordt in de samenleving. Deze samenwerking vergroot niet alleen de kwaliteit van kennis en beleid, maar versterkt ook vertrouwen, transparantie en wederzijds begrip tussen inwoners, overheid en onderzoekers.

Voorbeelden onderzoek burgerbetrokkenheid

Samen Meten

Via het [Samen Meten](#) platform meten bijna vierduizend mensen in heel Nederland luchtkwaliteit en geluid in hun eigen leefomgeving. Deze metingen dragen bij aan de monitoring van de luchtkwaliteit en geluid. Samen Meten versterkt de kennis, betrokkenheid en het vertrouwen van mensen in wetenschap. Het stimuleert bovendien nieuwe manieren van denken en werken binnen onderzoek. Op de Participatiedag van het Schone Lucht Akkoord, die het RIVM jaarlijks organiseert, kregen we in 2024 een door burgerwetenschappers zelfbedachte award uitgereikt. Met de uitreiking van de Samen Meten Award lieten zij hun waardering blijken voor Samen Meten.

Infectieradar

Voor tijdige bestrijding van virussen en infectieziekten is snelle en nauwkeurige informatie essentieel. Via [Infectieradar](#) kunnen Nederlanders wekelijks rapporteren of zij last hebben van klachten die horen bij infectieziekten, zoals koorts, loopneus of diarree. Iedereen kan meedoen. Op dit moment doen ongeveer 15.000 mensen mee, met meer dan 10.000 wekelijkse meldingen. Dat geeft een actueel beeld van de verspreiding van ziekten zoals corona en griep. Die kennis helpt bijvoorbeeld ziekenhuizen, GGD'en en andere gezondheidsorganisaties bij de bestrijding van infectieziekten. Hiermee is Infectieradar inmiddels een volwaardig onderdeel van de essentiële pandemische infrastructuur.

“Samenwerken met inwoners geeft nieuwe perspectieven, vragen en innovaties.”

Mentale gezondheid en welbevinden

Mentale gezondheid en welbevinden vormen een essentieel onderdeel van de volksgezondheid. Daarbij gaat het over de manier waarop je je verhoudt tot jezelf en tot anderen. Maar ook over weerbaarheid, hoe je omgaat met de uitdagingen in het dagelijks leven en over hoe jij en anderen dit ervaren. Steeds meer mensen ervaren mentale klachten, zoals eenzaamheid of psychische problemen, en vooral jongeren. De impact hiervan laat zien hoe belangrijk het is

om mentale klachten te voorkomen, mensen weerbaar te maken en mentaal welbevinden te versterken. Het RIVM doet hier onderzoek naar en biedt direct toepasbare kennis. Dit doen we vaak samen met partners zoals het Trimbos-instituut en GGD GHOR Nederland. Daarbij kijken we naar trends en factoren, maar ook naar de invloed van beleid of de leefomgeving.

Voorbeelden onderzoek mentale gezondheid en welbevinden

Gevolgen van COVID-19 op mentale gezondheid

De Integrale [Gezondheidsmonitor COVID-19](#) brengt informatie over de gevolgen van COVID-19 voor de (mentale) gezondheid van de bevolking bij elkaar. Dat gebeurt aan de hand van verschillende bronnen, zoals vragenlijsten, literatuur, huisartsenregistraties en expertbijeenkomsten. Met deze informatie kunnen beleidsmakers en professionals een passend aanbod van zorg en ondersteuning opzetten. Daarmee kunnen negatieve gezondheidseffecten beperkt worden. Bovendien geeft de monitor inzicht in risico's en kwetsbaarheden die ook los van deze crisis aandacht verdienen.

Monitor mentale gezondheid

De Monitor mentale gezondheid geeft inzicht in de mentale gezondheid van de Nederlandse bevolking. Deze informatie helpt beleidsmakers bij de vormgeving van beleid gericht op het verbeteren van de mentale gezondheid. De monitor zoomt in op verschillende groepen: kinderen, adolescenten, (jong)volwassenen, ouderen, studenten en werknemers. Op de [website](#) zijn de meest actuele cijfers van mentale gezondheid beschikbaar en een landelijke rapportage die duiding geeft aan de cijfers over mentale gezondheid.

“Het RIVM doet onderzoek naar mentale gezondheid en biedt direct toepasbare kennis.”

“Economische expertise biedt waardevolle inzichten om transparante en onderbouwde beleidskeuzes te kunnen maken.”

Economie

Bij veel maatschappelijke vraagstukken moeten afwegingen worden gemaakt: wat levert beleid op, wat kost het, welke capaciteit is nodig, en hoe verdelen we lasten en baten? Economische expertise biedt waardevolle inzichten om deze keuzes transparant en onderbouwd te maken. Binnen het RIVM onderzoeken gezondheidseconomen en milieueconomen hoe met beperkte middelen zoveel

mogelijk gezondheid of natuurherstel kan worden bereikt. Ook brengen we de maatschappelijke kosten en baten van maatregelen in kaart. Het RIVM gebruikt methoden als kosten-batenanalyses en modellering, en brengt publieke voorkeuren en waarden in beeld. Bijvoorbeeld over onderwerpen als vaccinaties, luchtkwaliteit en het voorkomen of verminderen van milieuvuiling.

Voorbeelden onderzoek economie

Maatschappelijke kosten en baten van bodemsanering

Een maatschappelijke kosten-batenanalyse van bodemsanering helpt bij het vergelijken en prioriteren van verschillende maatregelen. Met de [aanpak](#) die het RIVM samen met Europese partners heeft ontwikkeld, kunnen beleidsmakers of kennisinstellingen zelf zo'n kosten-baten analyse uitvoeren. Dit geeft hen handvatten om maatregelen voor het saneren van vervuilde bodems in stedelijke en landelijke gebieden te vergelijken en te prioriteren, met een specifieke aandacht voor persistente stoffen. De analyse gaat verder dan de financiële kosten en baten en weegt ook maatschappelijke kosten en baten van maatregelen waarvoor geen marktprijzen beschikbaar zijn. Denk bijvoorbeeld aan de baten van het verbeteren van bodemkwaliteit en de veerkracht van het milieu op lange termijn. Afwegingen sluiten zo beter aan bij de voorkeuren en behoeftes van maatschappelijke groepen en stakeholders.

Ziektebelasting van infectieziekten

In 2023 waren de vijf ziekten met de hoogste ziektebelasting: COVID-19 (acute fase), invasieve pneumokokkenziekte, influenza, legionella en HIV/AIDS. De ziektebelasting van verschillende infectieziekten kan worden uitgedrukt in disability-adjusted life years (DALY's). Een DALY staat voor één verloren levensjaar in goede gezondheid. Met behulp van DALY's kan de ziektebelasting van verschillende ziekten met elkaar worden vergeleken. Een jaarlijks [overzicht van de ziektebelasting](#) van 37 verschillende infectieziekten helpt het ministerie van VWS bij het maken van afwegingen over het prioriteren van beleid en middelen ter bestrijding van (infectie)ziekten.

Dit is een uitgave van:

**Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu**

Postbus 1 | 3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

december 2025

De zorg voor morgen
begint vandaag